

Echte gamander

Er komen van het geslacht Gamander (*Teucrium*) in ons land vijf soorten in het wild voor, maar het bij dit artikel afgebeelde exemplaar heet de echte. Niet dat de andere niet echt zijn, maar deze Gamander zal waarschijnlijk alle kenmerken hebben die aan het geslacht zijn toegekend, vandaar Echte gamander. De getekende plant, weliswaar uit de tuin afkomstig, komt in ons land alleen in het wild voor in Zuid-Limburg, in een gebied dat aan de rand ligt van het in Europa gelegen natuurlijk areaal. In feite is het de ondersoort *germanicum*. In de duinen bij Vogelenzang komt nog een andere ondersoort voor namelijk de *chamaedrys*, met grotere en grover ingesneden bladen. De Echte gamander vindt veel toepassing in de aanplant van kruidentuinen. De plant bevat etherische oliën en wordt al sinds de oudheid gebruikt in de volksgeneeskunde.

166

Goede bijenplant

Echte gamander behoort tot de grote Lipbloemenfamilie (Labiatae), een familie die gekenmerkt wordt door tweelippige insectenbloemen. Veel soorten van de familie zijn heel goede bijenplanten. Het is niet direct aan de bloemen van de familie te zien, maar de bloemkroon is vijftallig: bestaat dus uit vijf kroonbladen. Die zijn voor een groot deel met elkaar vergroeid. Aan het begin vormen ze een buis. Langs de rand daarvan bevinden zich aan de onderzijde een onderlip met twee zijslippen en aan de bovenzijde een bovenlip. De bovenlip bestaat uit twee slippen die wel of niet met elkaar zijn vergroeid. Als ze met elkaar vergroeid zijn, vormen ze zoals bij de Dovenetel een prachtige bescherming voor de meeldraden. Bij de Echte gamander moeten de meeldraden die bescherming ontberen want de twee bovenste slippen staan er naast.

Echte gamander is een halfstruikje. Het kan 35 cm hoog worden en heeft opstijgende zich vertakkende stengels. Oude vertakkingen gaan op de grond liggen, maar ze wortelen niet. De gehele plant is bezet met een wollige beharing. De bladeren, die in de winter voor een groot deel afvallen, hebben een groffe tanding waardoor ze enigszins gelijkens vertonen met eikenblad. De naam *chamaedrys* houdt daar ook verband mee; deze is namelijk afgeleid van het Griekse 'chamai', op de grond, laag, en 'drus', eik. Dodoens schrijft daarover in zijn Cruydboek: 'cruyt, omtrent een spanne oft voet hooch wassende, veele

teere steelkens van der wortel voortbrengende, daeraen wassen cleyne teer bladerkens, rontsomme ghekerft, den bladeren van sommighen eyken volnaer gelijk maer veel mindere'.

Bewegende meeldraden

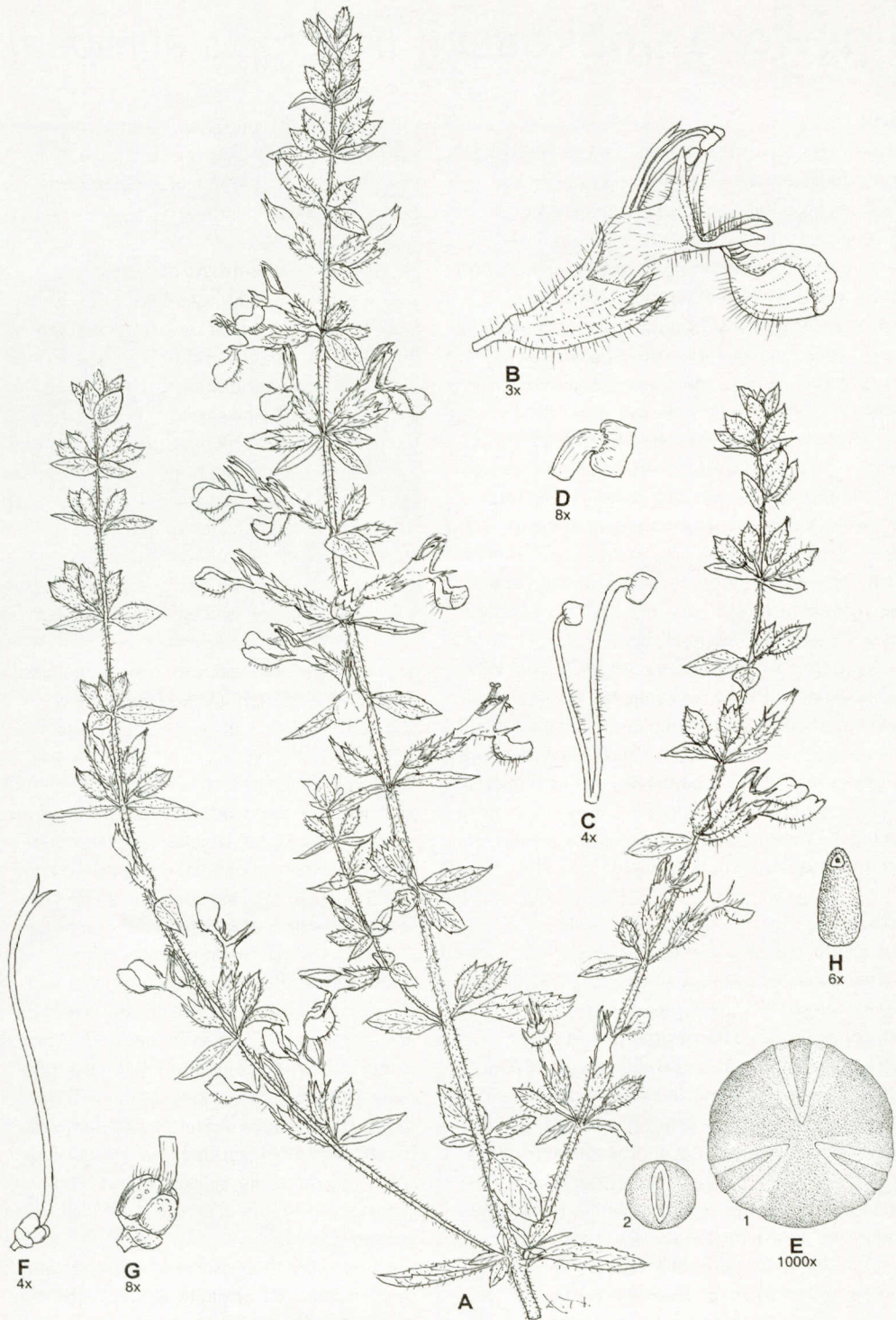
De bloei van de Echte gamander begint in juli en gaat door tot in september. De bloemen staan in schijnkransen in de oksel van de bladeren. De meeldraden, vier in getal, liggen tegen de bovenzijde van de bloembuis; de helmknoppen reiken ver buiten de bloemopening. De bloemen zijn proterandrisch. In de beginfase van de bloei buigen de meeldraden naar voren. De als een slangentong gevormde stempel ligt daar dan iets achter. Het vrijgekomen stuifmeel, dat uit de helmknoppen wordt geperst, komt bij insectenbezoek op de rug van het insect terecht. In een latere bloeifase wanneer het stuifmeel is afgegeven, buigen de meeldraden naar achteren en ligt de stempel vrij om met het door insecten meegenomen stuifmeel in aanraking te komen. De kruisbestuiving wordt hierdoor een grotere kans van slagen gegeven.

Nectar

Het nectarium ligt onderaan aan de voorkant van het vruchtbeginsel. De vrijgekomen nectar kan zich in een uitstulping aan de onderzijde van de kroonbuis verzamelen. Zoals bij veel soorten van de Lipbloemenfamilie produceert ook de Echte gamander veel nectar. De nectar bevat nagenoeg gelijke delen saccharose, fructose en glucose. Uit laboratoriumproeven is gebleken dat bijen aan deze verhouding van genoemde suikers in de nectar de voorkeur geven. Maar in de vrije natuur laten ze bij hun bloemenbezoek deze voorkeur niet blijken. Het suikergehalte van de nectar is gemiddeld 61%. Gedurende de gehele dag valt er op de bloemen van deze Gamander nectar voor de bijen te puren.

Vermeerdering

De vermeerdering geschiedt zowel vegetatief, door de vorming van worteluitlopers, als door zaad. Voor de ontkieming heeft het zaad een koudebehandeling in de vorm van vorst nodig.

Echte gamander (*Teucrium chamaedrys* subs. *germanicum*)

A deel van in bloei staande plant; B bloem in de beginfase van de bloei; C meeldraden; D helmknop;

E stuifmeelkorrel (tricolpataat): 1 polair, 2 equatoriaal; F stamper; G vruchtbeginsel met nectarium; H nootje.